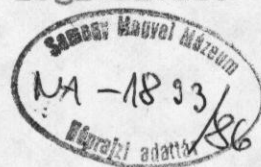

Kapoli kiállítás
/kiállításmegnyitó-vázlat/

Boglárlelle

Földünk népe számára, a korábbi időszakokkal ellentétben, a hagyományos népi kultúra szinte teljes egészében emlékmű. Mögötte immár nem állnak élő, azt szervesen magukénak valló társadalmi osztályok és rétegek. Az idősebb nemzedékek sarjai, akik gyermekkorukban még hagyományos módon sajátították el, ma már nem élnek a népi kultúrát évszázadokon át fenntartó, tradicionális viszonyok között. Napjaink parasztsága más értelemben parasztság, mint ahogy ezt akár a polgári szociológia, akár a marxizmus klasszikusai bemutatták. Időközben átalakultak tulajdonviszonyai, életmódja, tudata, melyben a régi paraszti gondolkodásnak, tájékozódásnak, ismereteknek csupán maradványai lelhetők fel. S ha mégis fellelhetők, e maradványok magyarázata a hagyomány természetének szívósságában rejtetik.

A mezőgazdasággal foglalkozó vagy földműves eredetű lakosság idősebb és középnemzedékei számára a hagyományos paraszti életforma levetkőzése társadalmi élményt jelentett, ennek emlékei, tárgyai, szokásai sokaknak vissza nem kívánt világot idéznek. Így a magyar népi kultúra iránti figyelem közönsége ma elsősorban a turista, idehaza pedig az értelmiség, a nagyvárosi fiatalság és csak kisebb részben a társadalom más rétegei, osztályai. Nem is csoda, hiszen a néphagyomány tetemes részének egyszerűen nincs helye mai életünkben. /Furcsa volna, ha valákimanapság kikapcsolná a villanyt és pislákoló mécses mellett vakoskodna.../

Meg kell tehát különböztetnünk a népi kultúra örökségéből azt a tartományt, amely nemzetünk kulturájába emelve él tovább; amelyre identitásunk ismeretéhez, önbecsülésünkhöz feltétlenül szükségünk van a lukácsgyörgyi értelemben: "Ahhoz, hogy megtudjuk, hová tartunk, tudnunk kell, hogy honnan jöttünk..." Ebbe a tartományba sorolandók a népművészet területei: a népzene, a népköltészet, a tánc és a diszitóművészet.

A magyar népművészet egyik legszebb, legértékesebb területe a pásztorművészet, azon belül is a dunántuli, amelynek különleges jelentősége abban rejlik, hogy emlékanyagából e művészeti ág teljes fejlődéstörténetére következtethetünk. E területről származnak a legrégebb, évszámmal ellátott faragványok, a 18. század ékrovásos technikáját itt váltotta fel a leghamarabb a spanyolviasszal történt kiszinezés -- amely a Duna vonalát sosem lépte túl, itt alakították ki faragó pásztorok a szaru s a fa karcolásának technikáját s csupán a domborura faragásban járt a Dunántul előtt a Felföld. Am ugyanakkor élt ezen a vidéken az ólom- és faberakásos faragótechnika is. Diszitó eljárásaink változatosságában messze a Dunántul volt a leggazdagabb s itt virágzott leghosszabban, legjobban a pásztorfaragás. E terület "faragmányai" kisebb faragó régiók képét kezdik előrajzolni, ám ezek között kétségtelenül Somogyé a vezető szerep: ma úgy tartja számon a szakirodalom, hogy a dunántuli fafaragás lényegében azonosítható a somogyival.

E vidék szülötte a Kapoli-Varga nemzetségl minden tagja. Idős Kapoli Antal a somogyi Gyalánban született, bemondása szerint a kiegyezés esztendejében. Minden felmenő nemzetsége juhász volt, ahogy ő maga, s egyetlen fia, ifjabb Kaposli Antal is. Az idősebbik Kapoli úgy tudta, hogy az édesapja a somogyi betyárjáráskor költözött át a zavaros Zimányból a sik rónáju Gyalánba, éppen a szegénylegények elől. Két házasságából hét gyermeke született, akiket a juhászatból képtelen volt eltartani, így adta fejét a hivatásos faragásra.

Egyedülálló eset a pásztorművészetben, hogy valaki még hivatásos pásztorkodása idején hivatásosan, eladásra faragjon. Valójában azt jelenti ez, hogy Kapoli ekkor már népi iparművész a juhászat mellett.

51 esztendő korára valósíthatta meg élete nagy álmát, négy hold földet vásárolt az összegyűjtött pénzből Somogyhárságyon. S amikor 1930-ban végleg felhagyott a juhászattal, e baranyai aprófaluban telepedett le, mostmár mint népi iparművész. 1954-ben lett a "Népművészet Mestere", 1956-ban pedig népművészeink

közül elsőként -- két évtizeden át egyedülként -- Kossuth-díjban részesült.

Méltán kapta ezt a magas elismerést a somogyi juhászok dédunokája. Akkor született, amikor a spanyolozást felváltotta a karcolás, s a múlt század nyolcvanas éveiben, amikor már hivatásosan faragott, azt is háttérbe szorította a domboru faragás. Természetes tehát, hogy munkáinak zömén e két technika dominál, olykor együtt is megjelenik, mint pl. sótartóin. Jóllehet, idős Kapoli Antal diszitményei kifejezetten egyéni-ek, azonnal elkülöníthetők, mégis maradéktalanul beleilleszkednek a dunántúli mintakincsbe. Karcolt és domboritott diszítő elemei nagyobbrészt azonosak, figurái zömökek, ~~xxxxxxxx~~ jó kötésűek. Mértánias diszitményeket már nem használt a felületek elválasztására. A legáltalánosabb, legegyszerűbb formát kedvelte. Miután apja nem faragott, a művészkedést pedig senkitől sem tanulta, istenáldotta tehetsége volt.

Fia, ifjabb Kapoli Antal, ugyancsak somogyi földön született. Nem leste apjától a faragást, nem is készült fafaragónak. Kezdetben faragásait elszórta, összetördelte, kisebbrészt elajándékozta. Nagykamasz, vagy inkább felnőtt már, amikor -- valomása szerint -- a faragást már nem tekinti játéknak. Apjához hasonlóan főleg a juhászathoz kötődő tárgyakat farag, főként botokat. Am akad egy kivétel is: nagy előszeretettel készített székeket, amit idősabb Kapoli Antal csak elvéve csinált.

A mintakincset nem tanulta, inkább csak megfigyelte édesapja keze alatt. Munkáin dominál a domborítás, s a karcolás mindinkább háttérbe szorul. Édesapjával ellentétben, különösen kürtjeinek faragását megelőzően, rajzolta is a felületeket.

Lényegi különbséget a két Kapoli munkái között csak a mintaszerkesztésben fedezhetünk fel: ifjabb Kapoli Antal már korai faragványait is előszeretettel osztotta több mezőre, s szinte minden tárgyfajtán használta a kör alakú befoglaló formát. A felületeket ő sem választotta el egyenes vonalakkal; kedvelte a lekerekített formákat.

Sajátságos, hogy egy évvel hamarabb kapta meg a "Népművészet Mestere" címet, mint édesapja.

Lányaik, sőt unókáik is kísérleteztek a faragással, inkább csak a domboritással. Munkáikon immár jóval kevesebb az egyéni, félreismerhetetlen jegy, mint a két Kapolién.

A Kapoliak, különösen pedi idős Kapoli Antal munkásságának mulhatatlan jelentősége van népi kulturánk, népművészetünk átmentésében. Hagyományközvetítők és hagyományteremtők voltak mindketten. A Kapoliak, s azok a pásztortársaik, akik foglalkozásukat feladva hivatásszerűen faragásra adták a fejüket, töretlenül átmentették a dunántúli pásztorművészet legjobb hagyományait.

Különleges helyzetben voltak e kiállítás rendezői. Hiszen a Kapoliak anyagának legjava Somogyban, Baranyában és Budapesten talált gazdát, a megyei muzeumok, a Néprajzi Múzeum és a Népi Iparművészeti Tanács gyűjteményeiben. S hogy a magyar pásztorművészet két legkiemelkedőbb huszadik századi alkotójának e tárlatát sikerült -- iedegenforgalmilag is frekventált helyen -- ilyen egységesen, ilyen tetsztősen és teljességre törekvően megrendezni, azért csak köszönet illetheti a két Kapoli faragványait őrző gyűjteményeinket, s a kiállításnak otthont adó Boglárlelle város tanácsát.

Winkler Ferenc